

O TURBULENTNÍM VÝVOJI RAKOUSKO-ITALSKÝCH VZTAHŮ V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ

MIROSLAV ŠEPTÁK

Vztahy mezi Rakouskem a Itálií po dlouhá desetiletí charakterizovala napjatá atmosféra. Symbolicky ji ukončila až v roce 1971 oficiální návštěva spolkového prezidenta Franze Jonase v Římě. Poprvé se peripetie bilaterální relace pokusilo systematictěji zmapovat společné setkání rakouských a italských badatelů v Innsbrucku a Benátkách. Z nich vzešla v roce 1975 kolektivní monografie uspořádaná zakladateli výzkumu rakouských soudobých dějin archivářem Adamem Wandruszkou a historikem Ludwigem Jedlickou.¹ Následně se převážně německy píšící badatelé zabývali složitou problematikou jižního Tyrolska, jež téměř pět dekad podstatným způsobem limitovala spolupráci mezi Vídní a Římem.²

Rakouský historický institut v Římě, jehož tradice sahá až do konce 19. století, začal od roku 2017 prostřednictvím prestižního nakladatelství Böhlau vydávat novou ediční řadu s cílem systematického výzkumu rakousko-italských politických, kulturních, hospodářských a sociálních vztahů. Recenzovaná monografie představuje druhý z celkem šesti dosud vydaných svazků. Její vznik by nebyl možný bez finančních příspěvků provincie Jižní Tyrolsko, spolkové země Tyrolsko, rakouského Ministerstva zahraničí a Fondu budoucnosti Rakouské republiky.

Knihla je rozdělena do šesti kapitol s důrazem na vývoj bilaterální relace v meziválečném období, přičemž tato je vnímána v širší perspektivě vztahů k Německu, Maďarsku a k Vatikánu i v souvislostech soudobé alianční politiky v Podunají. První kapitola z pera italské historičky Maddaleny Guiottové nejprve německy, pak italsky přináší nástin zásadních problémů rakousko-italských vztahů v meziválečné době.

1 Innsbruck-Venedig. Österreichisch-italienische Historikertreffen 1971 und 1972, ed. Adam Wandruszka – Ludwig Jedlicka. Wien 1975.

2 Srov. například Steuer, Leopold: Südtirol zwischen Rom und Berlin 1919–1939. Wien – München – Zürich 1980; Steininger, Rolf: Südtirol zwischen Diplomatie und Terror 1947–1969. Darstellung in drei Bänden. Bozen/Bolzano 1999; týž: Südtirol im 20. Jahrhundert. Vom Leben und Überleben einer Minderheit, 4. Auflage. Innsbruck – Wien 2004; Lill, Rudolf: Südtirol in der Zeit des Nationalismus. Konstanz 2002.

Druhá kapitola pojednává o bilaterální relaci v kontextu středoevropských integračních plánů s ohledem na Polsko a Jugoslávii. Třetí kapitola se věnuje vzájemným vztahům na půdorysu trianglu Rakousko – Itálie – Německo. Čtvrtá kapitola pojednává o pohledu Svatého stolce na rakousko-italské vztahy. Následující kapitola si všímá vztahu hnutí Heimwehr k Itálii, vlivu Itálie na přechod Rakouska od parlamentní demokracie k autoritářskému režimu. Poslední, šestá kapitola představuje sondáž do rakousko-italských hospodářských vztahů.

Hlavní přínos recenzované knihy spatřuji v tematické šíři a analýzy dosud málo zpracovaných témat prostřednictvím nevydaných pramenů rakouské, německé, italské a vatikánské provenience. V této souvislosti bych uvedl čtyři příklady. Jörg Zedler se zabývá pohledem Bavorska na autoritativní režimy v Rakousku a Itálii. Využívá přitom dosud neznámé dokumenty deponované v Bavorském hlavním státním archivu v Mnichově (Bayerisches Hauptstaatsarchiv) s důrazem na exekutivní orgány i pozůstalosti důležitých politiků (například bavorského ministerského předsedy Heinricha Helda). Andreas Gottsmann si všímá názorů rakouského vyslance ve Vatikánu Ludwiga von Pastora a apoštolského nuncia ve Vídni Enrico Sibilli. Při neexistenci odborné literatury mu jako zdroj informací slouží archiválie uložené v Rakouském státním archivu/Archivu republiky a nedávno zpřístupněné vatikánské materiály. Vídeňský historik Lothar Höbelt precizoval pomocí italských vydaných a nevydaných pramenů vztah Heimwehru a Itálie i podporu tohoto autoritativního hnutí fašisty ze země na Apeninském poloostrovu. Současný ředitel Rakouského státního archivu Helmut Wohnout podal na základě archiválií rakouské a italské provenience dosud neucelenější přehled rakousko-italských vztahů v letech 1930–1934 s důrazem na vliv fašistických myšlenek na vnitřní mocenskou přestavbu alpské republiky.

Kolektivní monografie obsahuje některá méně přesná nebo diskutabilní tvrzení. Pochybnosti vyvolává na straně 29 uvedená snaha Rakouska využívat počátkem třicátých let 20. století „francouzskou kartu“ a možný příklon Rakouska k Malé dohodě jako nátlakového argumentu vůči Německu a Itálii. Postoj diplomatů alpské republiky byl poněkud odlišný. O integraci do malodohodového celku Rakousko nepřemýšlelo a myšlenka spolupráce s Francií měla své limity. Končila totiž francouzskou podporou půjčky pod patronátem Společnosti národů. Autoritativní hnutí Heimwehr nebylo výhradně protiněmecky zaměřené. Především štyrská zemská organizace s Německem naopak velmi sympatizovala (s. 29). Státního kancléře a později jednoho z hlavních představitelů opozice Karla Rennera nelze označit za anglofilního. Středoevropské koncepce dlouholetého kancléře Ignáce Seipela spojoval ohled na zájmy Německa (s. 73).³ Zmínku mezi

3 Rauscher, Walter: Ignaz Seipel, Edvard Beneš und der Mitteleuropagedanke in den österreichisch-tschechoslowakischen Beziehungen 1927–1929. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs

středoevropskými integračními plány by si zasloužil rovněž Benešův projekt preferenčních cel mezi Itálií, Československem a Rakouskem o jehož podporu ministr zahraničí neúspěšně usiloval v roce 1925.⁴ Tardieuův plán byl fakticky „poslán k ledu“ již během londýnské konference v dubnu 1932 a nikoli až o měsíc později.⁵ Lausannská půjčka podepsaná v červenci 1932 neznamenala pro Rakousko žádné nové závazky, pouze prodlužovala povinnost dbát na udržení nezávislosti státu (s. 84).⁶ Přechod Rakouska k autoritativnímu režimu nenastal 4. března 1933, ale teprve o tři dny později, kdy se směrodatná část politické elity domluvila na dalším postupu a začala provádět první nedemokratické změny (s. 247).⁷ Uzavření velké koalice mezi křesťanskými socialisty a sociální demokracií v prvních měsících Dollfusovy vlády nebylo vzhledem přetrvávající animozitě a odmítavého postoje obou případných partnerů od počátku reálné a nepředstavovalo tak jednu z možných vnitropolitických konstelací až do podzimu 1932 (s. 377).⁸ Italskému historikovi Pasqualovi Cuomovi lze jistě prominout nesprávný překlad Vítkovic- kých železáren (s. 448).

Recenzovaná kolektivní monografie představuje navzdory uvedeným drobným připomínkám důležitý a kvalitní příspěvek k rakousko-italským vztahům meziválečné doby. Opakovaně přibližuje, jakými různými způsoby se pokoušela Itálie získat převahu v Podunají a proč její snahy skončily nezdarem a porážkou od nacistického Německa. Využití nevydaných pramenů přitom posouvá interpretaci vybrané problematiky o úroveň výše a současně otevírá i ukazuje další perspektivy bádání.

Wohnout, Helmut – Guiotto, Maddalena (ed.): Italien und Österreich im Mitteleuropa der Zwischenkriegszeit. Italia e Austria nella Mitteleuropa tra le due guerre mondiali, Böhlau Verlag, Wien – Köln – Weimar 2018, (Schriftenreihe des Österreichischen Historischen Instituts in Rom, Band 2), 517 s.

43, 1993, s. 342–365.

4 Houska, Ondřej: Edvard Beneš a plán zavedení preferenčních cel mezi Československem a Rakouskem v roce 1925. *Moderní dějiny* 12, 2004, s. 125–152.

5 Dejmek, Jindřich: Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část první. *Revolucionář a diplomat*. Praha 2006, s. 529.

6 Klingenstein, Grete: Die Anleihe von Lausanne. Ein Beitrag zur Geschichte der Ersten Republik in den Jahren 1931–1934. Wien – Graz 1965.

7 Šepták, Miroslav: Mezi demokracií a autoritářstvím. Rakouská vnitřní a zahraniční politika v letech 1931–1934. Praha 2018, s. 312–313.

8 Tamtéž, s. 232–234.